

Pregledni članak

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19377246>

FORENZIČKO RAČUNOVODSTVO KAO ALAT U SUZBIJANJU PREVARA I NJEGOVA DRUŠTVENA ULOGA

Dragan Cvetković*

dragan.cvetkovic@vspep.edu.rs

Rezime

Povećana složenost poslovanja i stalni porast prevarnih aktivnosti, koje ne ugrožavaju samo interese preduzeća već i investitore, regulatorne institucije, tržišta kapitala i nacionalnu ekonomiju, doveli su do većeg interesovanja za razvoj forenzičkog računovodstva. Radi se o novoj grani računovodstveno - revizorske profesije, koja koristi znanje i veštine stručnjaka u oblasti računovodstva, finansija, prava i drugih relevantnih disciplina u svrhu otkrivanja nepravilnosti i prevara u finansijskom izveštavanju preduzeća. Široka lepeza pojava oblika prevara, izuzetno veliki gubici uzrokovani prevarama i štete po ekonomsku stabilnost i bezbednost države i društva, koje nastaju usled nedostatka ekspertize da se prevare dokažu dodatno ubrzavaju razvoj forenzičkog računovodstva.

Ključne reči: prevara, forenzičkog računovodstva, finansijskom izveštavanju, društva.

JEL KLASIFIKACIJA: M42, K42

* Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, Beograd.

1. UVOD

Prevare¹ su društveno negativne pojave koje ugrožavaju mnogobrojne činioce države i društva, od pojedinaca, preduzeća do nacionalne ekonomije i društva u celini. One predstavljaju problem globalnih razmera i ozbiljnu pretnju stabilnosti finansijskog sistema, jer dovode do smanjenja poverenja kako na tržištu, tako i kod regulatornih institucija. Prevare i troškovi koje one izazivaju mogu ozbiljno ugroziti poslovanje preduzeća, ne samo u finansijskom smislu već i kroz posledice poput prekida poslovnih aktivnosti.

Prema rezultatima istraživanja Udruženja sertifikovanih istražitelja prevara – ACFE², kompanije u svetu prosečno gube 5% godišnjih prihoda zbog prevara. Prema ovom istraživanju kao tri ključna pojavna oblika prevara izdvajaju se pronevera, korupcija i lažiranje finansijskih izveštaja. Analitičari ove asocijacije smatraju da iako je lažiranje finansijskih izveštaja najsofticiraniji i najređi (oko 9%) način prevara, on je istovremeno i najštetniji oblik prevara. Prema ovom istraživanju, čak 12% počinitelja prevara zaposleno je u računovodstvenom sektoru³. Lažno finansijsko izveštavanje je uvek prevarna radnja dok svaka prevara ne mora biti povezana sa lažiranjem finansijskih izveštaja jer postoje prevare koje nemaju svog traga u računovodstvenoj dokumentaciji.

Kao odgovor računovodstvene profesije na sve veći broj prevara u oblasti finansijskog izveštavanja razvilo se forenzičko računovodstvo kao posebna grana računovodstva. Potreba za forenzičkim računovodstvom nastala je, pored ostalog, i zbog neuspeha sistema revizije u organizaciji, jer interna i eksterna revizija nije uspela da igra značajniju ulogu kada su u pitanju izvesne greške i nepravilnosti u sistemu upravljanja. Ova specijalizovana disciplina bavi se istraživanjem i otkrivanjem manipulacija u finansijskim

¹ Prevara tj. prevarna radnja u poslovnom okruženju podrazumeva namernu obmanu, zloupotrebu imovine kompanije ili manipulaciju njenim finansijskim podacima u korist počinioca. Prevara se može definisati i kao “namerni čin koji rezultira u materijalnom pogrešnom prikazu”. Videti više o prevarama: Knežević, Mitrović i Cvetković, (2019). str. 97–112.

² ACFE (Association of Certified Fraud Examiners) - Asocijacija sertifikovanih istražitelja prevara je najveća organizacija protiv prevara na svetu. Obezbeđujući obuku vrhunskog kvaliteta, nudeći CFE sertifikat i podstičući dinamičnu, globalnu zajednicu profesionalaca za borbu protiv prevara. ACFE je nezavisno, naučno i profesionalno multidisciplinarno društvo koje pokriva veliki broj forenzičkih disciplina ili sličnih oblasti uključujući i forenzičko računovodstvo. Sa više od 90.000 hiljada članova širom sveta, asocijacija svojim radom je doprinela razvoju računovodstvene profesije obezbeđujući profesionalnim članovima nezavisnost, objektivnost i integritet prilikom analize finansijskih izveštaja. Sedište organizacije je u Ostinu, Teksasu, a osnovana je 1988. godine (više o samoj organizaciji možete saznati na zvaničnoj internet prezentaciji :www.ACFE.com).

³ ACFE (2022).

izveštajima. Složenost prevarnih aktivnosti može značajno uticati na rezultate forenzičkih istraga, zbog čega forenzički računovođe i istražitelji moraju uzeti u obzir nivo kompleksnosti prevare, bez obzira na to da li primenjuju analitički ili kritički pristup u njenom istraživanju. Reč je o interdisciplinarnoj oblasti koja objedinjuje znanja iz računovodstva, revizije i prava radi identifikovanja i analize finansijskih prevara. Forenzički računovođe koriste tradicionalne i specifične tehnike i metode za otkrivanje nepravilnosti u finansijskim izveštajima, analiziranje složenih finansijskih transakcija i prikupljanje dokaza koji mogu biti upotrebljeni kao validni u sudskim postupcima. Njihova stručnost ima ključnu ulogu u razotkrivanju prevara koje mogu imati značajne posledice po poslovne subjekte i širu ekonomsku zajednicu.

Činjenica da se prevare u finansijskim izveštajima najređe otkrivaju u odnosu na pojavne oblike pronevere i korupcije⁴, ukazuje na važnost njihovog pravovremenog otkrivanja i naročito prevencije, jer ova vrsta prevare pojedinačno uzrokuje najveće finansijske gubitke, kako za poslovne subjekte tako i za širu društvenu zajednicu, s obzirom na mogućnost širenja negativnih finansijskih posledica. To dodatno ukazuje na značaj forenzičkog računovodstva, koje raspolaže različitim metodama i alatima za otkrivanje i istraživanje prevara u poslovanju, čime doprinosi njihovom sprečavanju ili smanjenju rizika od njihovog nastanka.

2. POJAM, DELOKRUG I CILJEVI FORENZIČKOG RAČUNOVODSTVA

Forenzičko računovodstvo predstavlja složenu i višedimenzionalnu oblast delovanja koja obuhvata različite vrste stručnih, profesionalnih usluga. Ono se smatra specifičnim vidom profesionalne ekspertize i karakteriše ga primena posebnih modela i metodologija u sprovođenju istražnih postupaka. Radi se o posebnoj vrsti računovodstva koja podrazumeva primenu istraživačkih i analitičkih veština sa ciljem da se reše finansijska pitanja na način koji je u skladu sa standardima koje zahtevaju sudovi. Važno je istaći da forenzičko računovodstvo nije ograničeno samo na sprovođenje finansijskih istraga koje za posledicu imaju gonjenje sudskim putem. Međutim, ako je to svrha, istraga i analiza moraju zadovoljavati standarde koje zahteva nadležni sud.⁵

⁴ACFE (2022).

⁵William et al., (2018), str. 3.

Od brojnih definicija iz literature koja se bavi forenzičkim računovodstvom, najpotpunijom se čini ona koju je dalo ACFE, po kojoj forenzičko računovodstvo predstavlja korišćenje računovodstvenih veština u potencijalnim ili stvarnim parničnim ili krivičnim postupcima, uključujući opšteprihvaćene računovodstvene i revizorske principe, u cilju utvrđivanja izgubljenih profita, prihoda, imovine ili štete, procene efikasnosti internih kontrola, otkrivanja prevara ili realizacije drugih aktivnosti koje zahtevaju uključivanje računovodstvenih ekspertiza u pravni sistem⁶. U suštini, forenzičko računovodstvo se može definisati kao primena istražnih i analitičkih veština s ciljem da se otkriju prevare i manipulacije u poslovanju preduzeća, odnosno poslovnih organizacija koje odstupaju od računovodstvenih standarda, poreskih propisa i ostalih zakonskih odredbi.

Nosilac zadataka forenzičkog računovodstva je forenzički računovođa, koji je stručnjak sa odličnim poslovno-ekonomskim i ekonomsko-pravnim znanjima, te ima sve potrebne karakteristike: obrazovanost, uglađenost, promišljenost, htenje, izvornost, pouzdanost, kooperativnost, pravednost, istinoljubivost, poštenje, samosvest i druge vrline.⁷ Naime, neophodno je da forenzički računovođa u svom radu poseduje dovoljno široko poslovno-organizacijsko znanje i iskustvo, da bude stručno i moralno pouzdan, tako da je njegovo profesionalno mišljenje (sud) o poslovanju i s njim povezanim prevarama, ili drugim nedozvoljenim radnjama, dovoljno uverljivo. Podrazumeva se da forenzičari raspolažu sa znanjem i veštinama iz oblasti računovodstva, revizije, finansija, pravne regulative, kriminalistike i drugih srodnih disciplina, podržanim savremenim teoretskim otkrićima i najboljom praksom, te sa opšteprihvaćenim profesionalno-etičkim normama.

Forenzičko računovodstvo ne obuhvata samo krivične istrage, već se odnosi na mnogo širi spektar aktivnosti. Ova oblast uključuje usluge kao što su analiza prilikom kupovine kompanija, procena vrednosti bračne imovine u slučaju razvoda, pronalaženje i vrednovanje prikrivene imovine u procesu bračnog spora; izračunavanje izgubljene dobiti, kao i utvrđivanje štete nanete poslovnoj imovini. Ovim poslovima treba dodati i sledeće poslova za koje takođe može biti angažovan forenzički računovođa: spor između akcionara i partnera; prekid u poslovanju i drugih vrsta potraživanja od osiguranja; prevare u vezi sa zaposlenima; poslovni ekonomski gubici; profesionalni nemar; posredovanje i arbitraža kao oblik alternativnog rešavanje spora. Sve navedeno ukazuje na to da forenzičko računovodstvo obuhvata raznovrsne

⁶ ACFE (2022).

⁷ Turk (2002), str. 37–44.

zadatke. Iako je delatnost široka, forenzičko računovodstvo se u suštini može svrstati u dva glavna segmenta (područja):

1. *Istražno računovodstvo*, ima za cilj otkrivanje prevara u situacijama kada postoji osnova za sumnju da su u finansijskim izveštajima izvršene nezakonite radnje, kao i kada se poslovanje klijenta preventivno kontroliše. U okviru forenzičkog računovodstva usluge istražnog računovodstva mogu se pojaviti u dva oblika:

a. Finansijsko-kriminalistička ispitivanja predstavljaju posebnu granu forenzičkog računovodstva koja se bavi analizom prevara u finansijskim izveštajima. Ovaj oblik forenzičke analize najčešće sprovode istražioci koji dolaze iz državnih organa za kontrolu, istražnih ili detektivskih službi, revizorskih firmi ili kriminalističkih institucija. U pitanju je tim stručnjaka sa različitim oblastima ekspertize, koji zajednički rade na otkrivanju i evidentiranju finansijskih zloupotreba.

b. Forenzička revizija finansijskih izveštaja predstavlja savremenu i specijalizovanu uslugu u okviru revizorskog procesa. Ova nova disciplina u okviru revizije podrazumeva poseban angažman koji se ugovara sa revizorskim firmama i zahteva uključivanje revizora koji poseduju specifičnu obuku i iskustvo u oblasti otkrivanja i sprečavanja finansijskih prevara.

2. *Sudska podrška* podrazumeva pružanje stručnih usluga u slučajevima kada su određene radnje već identifikovane i uključene u sudski postupak. Američki institut ovlašćenih javnih računovođa, ovu komponentu forenzičkog računovodstva definiše kao usluge sudske podrške koje obuhvataju sve oblike stručne pomoći koje u sudskim postupcima advokatima pružaju lica koja nisu pravnici⁸. Za razliku od istražnog računovodstva, sudska podrška, kao područje forenzičkog računovodstva, nije ograničena u sudskim postupcima samo na kriminalne radnje, tj. na krivične postupke⁹. U ovu grupu usluge forenzičkih računovođa spadaju: konsultantske usluge; ekonomsko-finansijsko veštačenje i ostale usluge.

Suštinski deo uloge forenzičkog računovođe u otkrivanju prevare može se kategorisati u četiri grupe:

- (1) računovodstvo;
- (2) revizija;

⁸ Grupa autora (2021), str. 12-15.

⁹ Fenton and. Edmund (2007).

- (3) istraga o prevari;
- (4) podrška sudskim sporovima¹⁰.

Izbor ciljeva forenzičko računovodstvene aktivnosti zavisi od njene svrhe, koju određuje naručilac/klijent. Odluku o angažovanju forenzičkih računovođa može doneti sudski organ, uprava banke, privredno društvo, vlasnik kapitala, kreditori, investitori i dr., ukoliko im je potrebna objektivna, nezavisna i stručna procena u pogledu postojanja prevara u organizaciji. Forenzička analiza ima sledeće osnovne ciljeve:¹¹

1. otkrivanje područja mogućih nepravilnosti ili prevara, odnosno sužavanje područja traganja za određenim nepravilnostima, odnosno lociranje područja nepravilnosti ili prevare;
2. otkrivanje konkretnih nepravilnosti ili prevara odnosno načina izvršenja;
3. ocena visine rizika od utvrđenih nepravilnosti ili prevara, odnosno ocena opasnosti učinjene nepravilnosti ili prevare (namerno, nenamerno, visok ili nizak nivo nepravilnosti, velika ili mala opasnost od izvedene prevare i slično);
4. izvođenje dokaza odnosno obezbeđenje materijalnih i drugih dokaza da je nepravilnost ili prevara učinjena, kao i načini izvršenja.

Tokom istrage mogućih prevara, forenzičke računovođe koriste razne tehnike za analizu odnosa između elemenata finansijskih izveštaja. Dokazi u okviru forenzičke analize organizuju se tako da budu prihvatljivi za sud koji procesuirá počinioce, pri čemu forenzičko računovodstvo ne obuhvata predviđanje sudske reakcije. Zbog toga stručnost forenzičkih računovođa predstavlja važnu kariku u efikasnoj borbi protiv ekonomskog kriminala. Ova disciplina ne pokriva samo tradicionalno računovodstvo i klasične prevare, već se proširuje i na oblast informatičkih prevara i digitalnog kriminala, uključujući zloupotrebu digitalnog potpisa, elektronskih sistema plaćanja ili falsifikovanje digitalnih dokumenata¹².

¹⁰ Kaur et al., (2022); Okoye & Mbanugo, (2020).

¹¹ Muminović, (2011).

¹² Čudan i Nikoloska, (2018).

Najčešće tehnike koje koriste forenzičke računovođe bazirane su na različitim tehnikama finansijske analize odnosno analize podataka prikazanih u finansijskim izveštajima, kao što su: horizontalna i vertikalna analiza; analiza odnosa i sl. Pored već pomenutih tehnika tradicionalnog računovodstva koje koristi u procesu istraživanja prevara u finansijskim izveštajima, forenzičko računovodstvo intenzivno primenjuje i neke specifične tehnike: Benfordov zakon; Beneishov model; Kompjuterski podržane tehnike revizije (CAATS); Tehnike pretraživanja podataka (Data mining techniques); Racio analiza; Altman Z-Score Model; Dupont analiza i Statističke metode. Smatra se da kombinovana primena analitičkih tehnika (tradicionalnih i specifičnih) daje najbolje rezultate pri otkrivanju lažnog finansijskog izveštavanja.

3. STATUS I ZNAČAJ FORENZIČKOG RAČUNOVODSTVA U RAZLIČITIM KONTEKSTIMA

Forenzičko računovodstvo je doživelo naglu ekspanziju razvojem informatičke tehnologije (bez upotrebe računara nemoguće je analizirati veliki broj podataka), globalizacija poslovanja i porast internacionalizacije ekonomskih aktivnosti.

Specifični oblici korupcije, neodgovornog poslovanja i različitih zloupotreba u najširem smislu predstavljaju problem koji pogađa sve države sveta i ima globalni karakter. Zbog toga je od velikog značaja unapređivanje znanja i veština iz oblasti forenzičkog računovodstva, posebno u procesu sprečavanja i otkrivanja ovakvih nepravilnosti. S obzirom na rasprostranjenost i značaj ovog problema na globalnom nivou, jasno je da postoji veliki broj stejkholdera, odnosno zainteresovanih strana, koje imaju interes da se negativne posledice zloupotreba umanje. U tom procesu važnu ulogu imaju organizacije koje uspostavljaju standarde revizije, stručnjaci iz oblasti forenzičkog računovodstva i revizije, regulatorna tela, kao i investitori, lokalne zajednice i države¹³.

Posebno je naglašena povezanost obrazovanja i praktičnog rada u oblasti forenzičkog računovodstva. Teorijska znanja iz ove oblasti teško je primeniti ukoliko nisu potkrepljena praktičnim iskustvom. Sa druge strane, praktična saznanja ne mogu imati dugoročnu vrednost za buduće generacije ukoliko nisu sistematizovana i predstavljena kroz teorijska, empirijska i

¹³ Christensen, (2016), str. 377–399.

akademska istraživanja. Iako je prevara pojava koja postoji vekovima i nije isključivo vezana za savremeno poslovanje, njen teorijski okvir i razmatranje u kontekstu forenzičke revizije i savremenog poslovnog okruženja razvijaju se tek u novijem periodu¹⁴.

Prema istraživanju koje je sproveda organizacija Kessler International¹⁵, a koje se odnosilo na potrebu za uslugama forenzičkih računovođa, utvrđeno je da 39% organizacija razmatra mogućnost angažovanja forenzičkog računovodstva. Istovremeno, 28% organizacija je već koristilo usluge forenzičkog računovođe, dok 18% organizacija nema potrebu za takvim uslugama. Sa druge strane, 15% organizacija nije sigurno kome ili na koji način treba da se obrati za pomoć u ovoj oblasti. U takvim okolnostima, forenzičko računovodstvo se ističe kao značajan instrument u borbi protiv finansijskih prevara, korupcije i organizovanog kriminala, čime doprinosi zaštiti javnog interesa. Njegovo pozicioniranje kao posebne oblasti unutar računovodstvenog sistema proizilazi iz stvarnih potreba javnih institucija i poslovne prakse. Na taj način, pod uticajem tržišnih zahteva, forenzičko računovodstvo se razvija u jednu od ključnih oblasti savremenog računovodstva, kojoj je potrebno posvetiti odgovarajuće resurse kako bi se obezbedio razvoj stručnosti i efikasnih profesionalnih kapaciteta.¹⁶

Iako je proučavanje prevara obimno i multidisciplinarno, ono se razlikuje od istraživanja u oblasti forenzičkog računovodstva. Forenzičko-računovodstvena istraživanja usmerena su na analizu načina primene računovodstvenih i neračunovodstvenih metoda za identifikovanje obrazaca prevara u finansijskim izveštajima kompanija, kao i na procenu njihove efikasnosti. Nasuprot tome, istraživanje prevara fokusira se na ispitivanje motiva za prevare, različitih oblika prevara, okolnosti u kojima se one javljaju, kao i institucionalnih faktora koji mogu podsticati ili sprečavati takvo ponašanje¹⁷. U tom kontekstu, pozicioniranje forenzičkog računovodstva tesno je povezano sa organizacionim strategijama, strukturom organizacije, informacionim tehnologijama, bezbednošću informacija, sistemima kontrole i drugim relevantnim faktorima.

Osećaj pripadnosti i zajedništva predstavlja važan element razvoja svake profesije. U slučaju računovodstvene forenzike, to podrazumeva mogućnost da stručnjaci iz ove oblasti uspostave mreže saradnje, međusobno

¹⁴ Agrawal, (1999), str. 309–342.

¹⁵ Kessler International, (2017).

¹⁶ Malinić i Vučković Milutinović, (2024).

¹⁷ Ozli, (2020).

komuniciraju, razmenjuju ideje i zajednički rade na unapređenju profesije¹⁸. Istraživači i stručnjaci iz prakse prepoznaju značaj formiranja profesionalne zajednice u oblasti forenzičkog računovodstva, jer to doprinosi većoj informisanosti o dostupnosti i značaju ovih usluga.

Motivacija je takođe važan faktor u razumevanju svake profesije, uključujući i profesiju forenzičkog računovođe. Poseban značaj ima i kodeks etičkog ponašanja, čiji je cilj da obezbedi da stručnjaci u ovoj oblasti obavljaju svoj posao u skladu sa jasno definisanim etičkim standardima. Iako postoje različita, ponekad i suprotstavljena mišljenja o konstrukciji etičkih kodeksa, prisutna je i snažna podrška njihovom daljem unapređenju u profesiji forenzičkog računovođe.

4. EFEKAT PREVARNIH RADNJI NA PERFORMANSE PREDUZEĆA

Prevara kao društveno negativna pojava je posebno zanimljiva sociolozima, jer otkriva različite društvene dimenzije i može imati i pozitivne i negativne implikacije u analizi društvenih odnosa. U savremenom poslovnom okruženju, međutim, prevara se smatra jednim od ključnih uzroka neuspeha organizacija, jer narušava njihov ugled i u krajnjem slučaju može dovesti do gašenja poslovanja.

Korporativno upravljanje predstavlja okvir koji omogućava definisanje ciljeva kompanije, identifikovanje resursa potrebnih za njihovo ostvarenje, kao i praćenje rezultata u procesu realizacije tih ciljeva. Nedovoljno efikasno korporativno upravljanje, računovodstveni propusti i slabosti u sistemu korporativnog izveštavanja često se izdvajaju kao ključni faktori koji mogu dovesti do zloupotreba i različitih oblika prevara. Uloga menadžmenta je da razvije organizacionu strategiju koja će omogućiti adekvatno reagovanje na izazove, naročito u oblasti upravljanja rizicima¹⁹.

Efikasno rešavanje poslovnih problema sa kojima se menadžment suočava može se postići uspostavljanjem odgovarajućeg sistema za procenu finansijskih pokazatelja, u okviru sveobuhvatne analize poslovnih performansi²⁰. Procena finansijskih rezultata ima važnu ulogu u procesu

¹⁸ Huber, (2012), str. 255-284.

¹⁹ Simonović i Mihailović, (2021).

²⁰ Adamović et al., (2022).

donošenja finansijskih odluka, jer doprinosi identifikaciji i proceni rizika. U savremenom, dinamičnom i nestabilnom poslovnom okruženju organizacije su izložene brojnim vrstama rizika koji mogu negativno uticati na njihovo poslovanje. Među njima se posebno izdvaja rizik od zloupotreba i prevarnih radnji, koji može značajno narušiti ukupne performanse organizacije.

Različiti faktori doprineli su razvoju teorijskih osnova, ali i praktične primene forenzičkog računovodstva²¹. Oni se pre svega vezuju za brojne finansijske skandale i prevare koje se ne mogu ograničiti na određene zemlje ili regione. Prevara je, stoga, univerzalna pojava i globalni fenomen koji često dovodi do značajnih finansijskih gubitaka za institucije. Kao odgovor na takve rizike, razvijaju se tehnike forenzičkog računovodstva koje se integrišu u sisteme kontrole na različitim nivoima poslovanja, čime se može doprineti unapređenju i stabilnosti poslovnih performansi organizacija.

5. ULOGA FORENZIČKOG RAČUNOVODSTVA U KONTEKSTU DRUŠTVENIH VREDNOSTI

U savremenom poslovnom okruženju, koje odlikuju sve kompleksnije poslovne i finansijske transakcije, razvoj elektronske trgovine i primena naprednih tehnologija, finansijske prevare postaju sve učestalije. Takve pojave predstavljaju ozbiljnu pretnju kako privatnim, tako i javnim interesima, jer narušavaju stabilnost ekonomskog sistema i mogu izazvati velike gubitke za preduzeća, investitore, tržišta kapitala i nacionalne ekonomije. Finansijske prevare, kao poseban oblik ekonomskih prevara, imaju značajan negativan uticaj na globalnu ekonomiju i snažno utiču na društveno-ekonomsko okruženje²². Nemogućnost internih i eksternih revizija da na vreme spreče ili otkriju prevare u korporativnim organizacijama, kao i brojni korporativni skandali, doveli su do sve veće primene forenzičkog računovodstva kao efikasnijeg pristupa u identifikovanju prevarnih aktivnosti u odnosu na tradicionalne revizorske metode. Posledice prevara ne pogađaju samo organizacije u kojima se javljaju, već utiču i na različite zainteresovane strane, druge kompanije, političko okruženje i učesnike na finansijskim tržištima, zbog čega ova tema ostaje značajno područje istraživanja²³.

²¹ Huber, (2012), str. 255-284

²² Akinbowale et. al., (2020).

²³ Evans, (2020), str. 261-278.

Proces globalizacije doveo je do intenziviranja konkurencije na svetskim tržištima, što je dodatno povećalo pritisak na kompanije koje posluju na tržištima kapitala. U nastojanju da ostvare konkurentsku prednost, pojedine organizacije ponekad pribegavaju prevarama, korupciji ili različitim oblicima manipulacija. Savremene tehnologije često se koriste kao sredstvo za realizaciju takvih aktivnosti. Kao odgovor na sve složenije oblike prevara razvija se profesija revizije, koja prolazi kroz proces institucionalizacije i profesionalizacije. Revizori, zadržavajući svoje standardne odgovornosti, mogu primenjivati i forenzički pristup usmeren na otkrivanje prevara. Na taj način mogu značajno doprineti smanjenju gubitaka investitora, što ima veliku društveno-ekonomsku važnost, s obzirom na to da su prevare i korupcija ozbiljan problem u mnogim državama.

Jedan od ključnih koraka u ovom razvoju predstavlja formiranje profesije forenzičkog računovodstva. Forenzičko-računovodstvene usluge pružaju podršku sudovima i pravnim zastupnicima kroz primenu računovodstvenih, revizorskih i analitičkih metoda u istragama finansijskih sporova. Na taj način finansijska forenzika postaje važan deo sistema upravljanja rizicima.

Razvoj i širenje forenzičkog računovodstva postaju sve uočljiviji. Brojne revizorske kuće formirale su posebna odeljenja koja se bave pružanjem forenzičkih usluga. Pored toga, i konsultantske firme sve češće u svoje uslužne portfolije uključuju i visoko pozicioniraju usluge iz oblasti forenzičkog računovodstva. O rastu značaja ove oblasti svedoči i veliki broj naučnih konferencija i skupova širom sveta koji su posvećeni upravo ovoj temi, kao i osnivanje specijalizovanih instituta koji se bave forenzičkim istraživanjima. Posebno je značajno to što interesovanje za forenzičko računovodstvo više ne dolazi isključivo od javnih institucija zaduženih za borbu protiv organizovanog kriminala, korupcije i drugih oblika prevara, već i od korporativnog sektora koji prepoznaje potrebu za specijalizovanim računovodstvenim znanjima u ovoj oblasti.²⁴

Sa porastom slučajeva korupcije i finansijskih prevara, posebno u zemljama u razvoju, sve veći značaj dobija obrazovanje u oblasti forenzičkog računovodstva. Zbog toga se ističe potreba da univerziteti uključe ovu oblast u svoje nastavne planove i programe²⁵. Iako istraživanja u razvijenim zemljama potvrđuju značaj obrazovanja iz forenzičkog računovodstva i njegovu integraciju u programe poslovne administracije, brojna istraživanja pokazuju da univerziteti u zemljama u razvoju još uvek nisu adekvatno odgovorili na

²⁴ Malinić i Vučković Milutinović, (2024).

²⁵ Ebaid, (2022).

ovu potrebu. Zbog toga se uočava određeni jaz između prakse i obrazovanja u ovoj oblasti.²⁶

6. ZAKLJUČAK

Sve učestalije korporativne prevare koje postaju sve složenije i organizovanije, dodatno su ukazale na značaj forenzičkog računovodstva, koje raspolaže različitim metodama i alatima za otkrivanje i istraživanje prevara u poslovanju, čime doprinosi njihovom sprečavanju ili smanjenju rizika od njihovog nastanka. Zbog toga postoji potreba za efikasnim odgovorom na ovu promenljivu pretnju od zloupotreba i prevara. U takvim okolnostima sve veći značaj dobijaju stručnjaci iz oblasti koje tradicionalno nisu bile povezane sa istragama, poput računovođa, finansijskih analitičara i pravnika. Njihove veštine su neophodne u borbi protiv nepravilnosti u poslovanju, što je dovelo do razvoja i sve veće potrebe za forenzičkim računovodstvom. Potreba za forenzičkim računovođama javila se i zbog ograničenja klasičnih sistema revizije, jer interna i eksterna revizija u organizacijama često nisu uspevale da prepoznaju i spreče određene propuste i greške u upravljačkim sistemima.

Forenzičko računovodstvo je ključno je za identifikaciju namernih manipulacija finansijskim izveštajima, prikrivanja obaveza i zloupotreba imovine. Ono kombinuje računovodstvene, revizorske i istražne veštine kako bi otkrilo nepravilnosti, procenilo štetu i obezbedilo dokaze za sudske postupke. Ovo je ključno za zaštitu investitora i stabilnost.

Cilj ovog rada jeste da poboljša razumevanje uloge i značaja forenzičkog računovodstva u kontekstu suzbijanja prevarnog finansijskog izveštaja i njegove ključne faktore. Sve u svemu, računovodstvena profesija preko forenzičkog računovodstva nastoji da pruži odgovor na tipičan problem koji uzrokuju prevare kod različitih stejkholdera kao relevantnih aktera savremenog poslovanja. Te se može konstatovati da postoji jasna potreba za primenom forenzičkog računovodstva i u perspektivi ne bi trebalo da bude stvar izbora već obaveza. Što ukazuje na neophodnost intenziviranja razvoja forenzičkog računovodstva, posebno u pogledu unapređenja i ubrzanja kvalitetnog obrazovanja u ovoj oblasti. To podrazumeva aktivnije uključivanje računovodstvene struke, kao i šire akademske zajednice, u proces uspostavljanja i institucionalnog razvoja održivih obrazovnih programa usmerenih na forenzičko računovodstvo.

²⁶ Špiler, (2025).

FORENSIC ACCOUNTING AS A TOOL FOR COMBATING FRAUD AND ITS SOCIAL ROLE

Abstract

The increased complexity of business and the constant increase in fraudulent activities, which threaten not only the interests of companies but also investors, regulatory institutions, capital markets and the national economy, have led to greater interest in the development of forensic accounting. It is a new branch of the accounting and auditing profession, which uses the knowledge and skills of experts in the field of accounting, finance, law and other relevant disciplines for the purpose of detecting irregularities and fraud in the financial reporting of companies. A wide variety of frauds, extremely large losses caused by frauds and damage to the economic stability and security of the state and society, which arise due to the lack of expertise to prove frauds, further accelerate the development of forensic accounting.

Key words: fraud, forensic accounting, financial reporting, society.

LITERATURA

ACFE Occupational Fraud (2022): A Report to the Nations, Association of Certified Fraud Examiners. www.ACFE.com.

Adamović, M., S. Milojević, S. Knežević, V. Jakovljević, D. Đurić i S. Stojkov (2022), Menadžment porodičnih preduzeća, Apotekarska ustanova Zdravlje lek, Beograd.

Agrawal, A., J. F. Jaffe & J. M. Karpoff (1999), Management Turnover and Governance Changes Following the Revelation of Fraud, *The Journal of Law and Economics*, 42(S1), 309–342. doi:10.1086/467427.

Akinbowale, O. E., H. E. Klingelhöfer & M. F. Zerihun (2020), An innovative approach in combating economic crime using forensic accounting techniques, *Journal of Financial Crime*, 27(4), doi: 10.1108/JFC-04-2020-0053.

Christensen, D. M., 2016, Corporate accountability reporting and high-profile misconduct, *The Accounting Review* 91, 377–399.

Čudan A. i S. Nikoloska (2018), *Ekonomski kriminal, Kriminalističko-policijska akademija*, Beograd.

Evans, C. D. (2020), *Forensic Accounting and Fraud Deterrence*, Baker, H.K., Purda-Heeler, L. and Saadi, S. (Ed.): *Corporate Fraud Exposed*, Emerald Publishing Limited, Bingley, pp. 261-278.

Ebaid, I. E.-S. (2022), An exploration of accounting students' attitudes toward integrating forensic accounting in accounting education, *International Journal of Law and Management*, Vol. ahead-of-print No. ahead-ofprint,

Fenton, J. R. Edmund (2007), Wading into litigation support, *Journal of Accountancy*, Ayryct 2007.

Grupa autora, (2021). *Forenzičko računovodstvo, istražne radnje, ljudski faktor i primenjeni alati*, Fakultet organizacionih nauka, Beograd, str. 12-15

Huber, W. (2012), Is forensic accounting in the United States becoming a profession? *Journal of Forensic and Investigative Accounting*, 4(1), 255-284.

<https://doi.org/10.1108/978-1-78973-417-120201017>.

<https://doi.org/10.1108/IJLMA-06-2021-0154>.

Journal of Financial Regulation and Compliance, Vol. ahead-ofprint No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JFRC-02-2022-0015>.

Kaur, B., K. Sood & S. Grima (2022), A systematic review on forensic accounting and its contribution towards fraud detection and prevention, *Journal of Financial Regulation and Compliance*, Vol. ahead-ofprint No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JFRC-02-2022-0015>.

Kessler International, www.investigation.com.

Knežević, S., Mitrović A. & Cvetković, D. (2019). "The role of auditing profession in detecting frauds in financial statements", NBP, *Journal of Criminalistics and Law*, *Kriminalističko-policijski univerzitet*, Beograd.

Malinić, D., Vučković Milutinović, S. (2024). Repozicioniranje uloge računovodstva: od tradicionalnog do forenzičkog i računovodstva održivosti, Naučni skup „Računovodstvena znanja kao činilac ekonomskog i društvenog napretka“, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu.

Muminović, S. (2011), Forenzičko računovodstvo – potreba ili pomodarstvo, Revizor, Institut za ekonomiku i finansije, Beograd, br. 54.

Okoye, E., S. Adeniyi & M. Onokpaunu (2020), Forensic accounting education and forensic accountants' performance in Nigeria, International Scholars Journal of Arts and Social Science Research, 3(2), 123–132. (Kaur et al., 2022; Okoye & Mbanugo, 2020).

Ozili, P.K. (2020), Advances and issues in fraud research: a commentary, Journal of Financial Crime, 27(1), doi 10.1108/JFC-01-2019-0012.

Simonović, D. i Đ. Mihailović (2021), Upravljanje performansama preduzeća, Visoka škola strukovnih studija, Aranđelovac.

Špiler, M. (2025), Integracija tehnika forenzičkog računovodstva u sistem kontrole, doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, Fakultet organizacionih nauka.

Turk, I. (2002), Revizor kot celovita odlična osebnost (enajst pogledov na odličnost), Zbornik referata osme konferencij revizora, Slovenski inštitut za revizijo, Ljubljana, str. 37–44.

William S. Hoopwood, Jay J. Leiner & George R. Young (2014), Forenzičko računovodstvo, Univerzitet Singidunum, Beograd.

www.ACFE.com.